

Esas sayısı:1973/19
Karar sayısı:1975/87

"...

I - DAVA DİLEKÇESİ VE İPTAL İSTEMİ GEREKÇESİ:

15/3/1973 günlü 1699 sayılı Kanunun 3. ve 6. maddelerinin biçim yönünden Anayasa'ya ve Cumhuriyet Senatosu ile Millet Meclisi İçtüzüklerine ve ayrıca 1., 3., 4. ve 6. maddelerinin esas yönünden Anayasa'ya aykırı buldukları yolunda davacının ileri sürdüğü gerekçeleri kapsayan dava dilekçesi aynen şöyledir:

"ANAYASA MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA;

İptali istenen Kanun: T. C. Anayasa'sının 30., 57., 136. ve 148 inci maddelerinin Bazı Fıkralarının Değiştirilmesi ve 2 Geçici Madde Eklenmesi Hakkında 15/3/1973 günlü ve 1699 sayılı Kanun.

İptali isteyenler: Özer Derbil - C. Senatosu Üyesi ve ilişik listede isimleri yazılı C. Senatosu üyeleri.

İptal isteyenlerin C. Senatosu Üyesi olduğu onanmıştır. (Anayasa'mızın 149 uncu maddesinin aradığı koşullar yönünden)

TEBLİGAT: Tebligat, Üyelerden C. Senatosu Kontenjan Senatörü özer Derbil'e yapılacaktır.

SÖZLÜ SAVUNMA: Sözlü savunma, Özer Derbil tarafından yapılacaktır.

İPTALİN HUKUKİ DAYANAKLARI: T.C. Anayasa'sının7., 8., 9., 91., 132., 133., 147., 149., 150., 155. maddeleri ve ilgili diğer hükümleri, Millet Meclisi ve C. Senatosu içtüzük hükümleri ve ilgili diğer Kanun ve tüzükler.

DAVA AÇMA SÜRESİ: Anayasa'mızın 150 nci maddesi uyarınca, 21/3/1973 gününden başlayarak 20/6/1973 gününde sona ermektedir.

İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ:

I - GİRİŞ:

Anayasa'mızın 147 nci maddesinin 20/9/1973 gününde son uğradığı değişikliklerin niteliği ve kapsamının tartışılması zorunludur. Bahse konu 147 nci maddenin birinci fıkrasındaki "Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüklerinin Anayasa'ya, Anayasa değişikliklerinin de Anayasa'da gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler." hükmünü, Anayasa'nın tümünün değiştirileceğine ve bütün bu değişikliklerin (nitelikleri ne olursa olsun) Anayasa Mahkemesinin yetki sınırları dışında kalacağını düşünebilmek olanağı yoktur. Şöyle ki:

A) Anayasa'mızın 1 inci maddesinde, "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir." ilkesinin, Anayasa'mızın 9 uncu maddesinin açık hükmüne rağmen, değiştirilmesi halinde Anayasa Mahkememizin yetkisinin var olmadığını kabul gibi bir durum ortaya çıkabilecektir.

Esas sayısı:1973/19

Karar sayısı:1975/87

B) Diğer yandan, Anayasa'mızın Genel Esaslar bölümünde yer alan ilkelerine aykırı yeni hükümler konulması halinde dahi Anayasa Mahkememizin konuyu tartışma ve karara bağlama yetkisinin olmayacağını düşünebilmek olanağı yoktur. Örneğin, Anayasa'mızın 3 üncü maddesinde yer alan "... Başkent Ankara'dır" hükmünü değiştirmeden, Anayasa'mıza bir madde eklenerek: "Başkent İstanbul'dur" veya "Başkentin değiştirilmesi konusunda Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır" hükmünün konulması, Anayasa'mızın Genel Esaslarına ve ilkelerine aykırı bir durumun yaratılması ve Anayasa'mızın bir hükmüne dayanılarak çıkarılan bir kanunun diğer bir hükmüne aykırı olması nedeniyle iptal edilmesini zorunlu kılar ki, bu Türkiye Cumhuriyetinin Hukuk Devleti olmak ilkesiyle uzlaştırılmaz.

Bu sonuçlar gözönüne alındığında, Anayasa Mahkemesinin Anayasa değişiklikleri konusunda bir Danışma Kurulu değil, bir Anayasa Mahkemesi olduğunun tescili yönünden, 147 nci maddenin 1 inci fıkrasında yer alan: "Anayasa Mahkemesi kanunların ve TBMM içtüzüklerinin Anayasa'ya, Anayasa değişikliklerinin de Anayasa'da gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu denetler" hükmünü, Anayasa'mıza aykırı biçim taşıyan, onu kaldıran veya ana ilkelerine veya bir maddesine ters düşen değişiklikleri de, Anayasa Mahkememizin yargılama yetkisi içinde kabul zorunluğuydu vardır.

Bu yönden iptal istemimizde, usul yönünden yapılan aykırı uygulamalarla birlikte 1699 sayılı Kanunla yapılan değişikliklerin niteliği ve Anayasa ilkelerine ters düştüğü noktalar da belirtilecektir.

C) GENEL:

Türk Devletinin temel düzenini kuran Anayasa'mız hazırlanırken, Türk toplumunun, ileriye dönük gelişmeleri de gözönüne alarak ve bu gelişmeleri sağlamak ve Devleti ve Ulusu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak amacı güdülmüştür. Anayasamız bu anlamıyla geçici ve olağanüstü koşulların gereklerini karşılayacak ve geçmiş dönemlerde yapılmış olanlara karşıt hazırlanmış bir düzenleme ve kurallar toplamı değildir.

Uygulamada ekonomik, sosyal ve teknik alanlarda gerekli hukuki tedbirlerin alınmasıyla, Devletin, Ulusun ve ülkenin yükselerek dünya ulusları arasında değerli yerini alması amacına dönük çaba ve girişimlerin karşısına çıkan engel ve engellerin dayanakları "Bu Anayasa ile ülke idare olunamaz, değişmesi zorunludur" sloganı olmuştur. Gerekli devrimleri ve atılımları yapabilmek için hazırlanan Anayasa'mıza, içinde bulunmayan hükümler varmışçasına, yüklenilmiş kuruluş, kişi ve organların eksik, gedik ve yanlışlarının özürü dahi, Anayasa'mızın olmadığı halde, Anayasa'mıza yüklenilmek istenilmiştir.

Bu telkinler sonucu ortaya çıkan görüş ve çabalar bir süre sonra ürünlerini vermiş ve Anayasa Hukukunun 17 nci aşırından bu yana koyduğu ilkeler ve bunun sonucu olarak bütün dünyada benimsenen insan haklarına aykırı uygulamalara yol açabilecek nitelikteki Anayasa değişiklikleri, Türkiye Cumhuriyetinde gereksinen, zorunlu olan yasaların hiç birisine nasip olmayan bir hızla yasalaşmak olanağına kavuşmuştur. Anayasamız, Devletin temel düzenini kuran ve koruyan ve Devletin, Ulusun ve ülkenin varlığını ve ilerleyip gelişmesini sağlayan bir temel düzen ve felsefe olmak yerine, günlük veya olağanüstü koşulların gereklerini karşılayacak yasalar toplama durumuna getirilmek istenilmektedir. Gerçekte Anayasamızda olağanüstü koşulların gereklerini karşılayacak özel hükümler ve olanaklar da vardır. Bunlardan yararlanarak ülkenin yönetimi olanağı da açıktır.

Esas sayısı:1973/19

Karar sayısı:1975/87

A - a) Anayasamızın 30 uncu maddesinin 4 üncü fıkrasının değişik metninde (15/3/1973 günlü ve 1699 sayılı Kanunla) 20/9/1971 günlü ve 1488 sayılı Kanunla 24 saatten 48 saate çıkarılan ve Anayasamızın ilk kabul ediliş biçiminde bulunmayıp 1488 sayılı Yasayla eklenen Kanunun açıkça belirttiği hallerde toplu olarak işlenen suçlara getirilen "hâkim önüne çıkarılmadan 7 günlük gözaltında bulundurma hakkı" genellikle sıkıyönetim ve savaş hallerinde kanunlarda gösterilen süre içinde hâkim önüne çıkarılır, bu süre 15 günü geçemez." biçimine dönüştürülmüştür.

Kişinin temel hakları arasında bulunan ve kişi güvenliğinin güvencesini oluşturan ve dünyada 1215 tarihinden bu yana uygulama bulan (Habeas Corpus) hâkim kararı olmaksızın gözaltına almağa ve tutuklamağa olanak vermeyen uluslararası görüşe, Türk Anayasasında dolaylı da olsa, bir istisna getirilmek istenilmiştir. Çağdaş olmak niteliğini taşıyan Anayasalarda bu sürenin 24 ile 48 saat arasında değiştiğini bilenlere karşı ileri sürülen görüş, vatan hainlerinin de bu olanaktan yararlanmak durumunda olduklarıdır. Vatan hainlerinin veya diğer suç işleyenlerin tutuklanmaları (gözaltı veya tutuklama biçiminde olsun) hâkim kararına dayalı olursa buna herhangi bir karşı diyeceği olamaz. Karşı çıkılan görüş kişinin en kısa sürede keyfi veya eksik veya bir yanlış veya peşin görüşle ve durumu en iyi değerlendirme olanağına sahip hâkiminin değerlendirmesi olmaksızın tutuklanmasıdır. Bu gerçek İngiltere de 1215 yılından bu yana anlaşılmiş, diğer ülkelerde de 19 uncu asrın sonundan bu yana Anayasalarda kişinin güvencesini ve özgürlüğünü biçimlendirmiştir. Bu anlayış, insan Hakları Beyannamesinde de bütün uluslar tarafından faşizmin önlenmesinde ve insanlığın korkudan uzak olarak yaşantısını sürdürmede inkâr edilemez haklarından biri olarak saptanmış bulunmaktadır.

Anayasamızda son yapılmış olan değişiklikler hiçbir zaman suçluların, cezalandırılması yönünden atılmış olan bir adım sayılamaz. Olsa olsa hâkim önüne çıkmazdan önce 15 gün süreyle hazırlık tahkikatının eksiklerini tamamlamak için bir ek süre sayılabilir. Ancak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuza göre hazırlık tahkikatındaki bu ifadeler, yetkili mahkeme önünde geçerli sayılmayabilir, ayrıca da gözaltına almak (yakalamak) için gösterilen gerekçeler yetersiz hatta yanlış bulunabilir. Sanıklar en fazla 7 gün tutuklamak konusunda 1971 yıllarında verilmiş olan yetkinin 15 güne uzatılması yerine, kişileri kendi tabii hâkimlerinin önüne çıkarmak olanağını sağlayacak olan hâkim kadrolarının takviyesi en akla yakın gelen çözüm yoludur. Ancak bu çözüm yoluna gitmek yerine Türk Vatandaşlarını 15 gün süreyle hâkim önüne çıkarmadan tutuklama hakkı yürütme gücüne verilmiş bir yersiz yetki haline getirilmiştir.

A. b) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 136 ncı maddesine eklenen fıkralarla Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşunu sağlayacak ilkeler konulmuştur.

A. c) Eklenen ilk fıkra ile gerçekten Ceza Kanununda bulunan Devlet aleyhine işlenen cürümler dışında yeni bir tarif getirilmiştir.

Diğer bir deyimle Ceza Kanununa atıf yapılmadan ve Ceza Kanunumuzda bu konuya ilişkin geniş kapsamlı ve ayrıntılı hükümlere rağmen, bir suç tarifi yapılmış ve bu tür suç işleyenleri yargılamak amacıyla bir yeni mahkeme kurulması hüküm altına alınmıştır. Bu hüküm şudur: "Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devlet güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur. Ancak Sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır."

Anayasamızdan bu ek fıkra ile bir yeni ve şarta bağlı suç tarifi ortaya çıkmıştır.

Esas sayısı:1973/19

Karar sayısı:1975/87

Devletin emniyetine (güvenliğine) karşı cürümler deyimi Ceza Kanunumuzun 3038 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Bu deyim ikinci kitabın adı değişiklikten önce Devletin emniyetine karşı cürümler adını taşımakta idi. Bugün ise Devletin emniyetine (güvenliğine) karşı cürümler başlığı veya tanımı Türk Ceza Kanununda bulunmamaktadır.

Türk Ceza Kanunu yönünden durum böyle olduğu halde, suçun Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğü ve hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasa'da belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenmesi ayrıca da doğrudan doğruya Devlet Güvenliğini ilgilendirmesi gerekecektir ki sanık, Devlet Güvenlik Mahkemelerinde yargılanabilsin.

Anayasamızın 136. maddesine eklenen 2 nci fıkra, yukarıda da belirtilmeye çalışıldığı gibi, bir yeni suç türü ortaya çıkarmıştır. Bu suçun tekevvünü için, Devletin ülkesiyle bütünlüğü aleyhine olması yeterli değildir. Suçun aynı zamanda hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenmiş olması koşulunun gerçekleşmesi veya kanıtlanması zorunlu olmakta, buna ek olarak da suçun doğrudan doğruya Devlet Güvenliğini ilgilendirmesi gerekmektedir. Sayılan bu fiiller arasında "veya" ibaresinin bulunmayışı suçun tekevvün edebilmesi için, bütün suç unsurlarının bir arada varlığının belirtilmesi ve kanıtlanması zorunluğu doğurmaktadır. Bu durumda (kanunsuz suç olmaz) ilkesine göre, bahse konu Anayasa değişikliği ile işlenen suçların cezası ne olacaktır' Suçta bütün unsurlar bir arada yok ise diğer yandan (kanunsuz suç ve ceza olmaz) kuralına göre, bir ceza tertibine olanak kalmayacaktır.

Sonuç olarak Anayasamızın 136 ncı maddesine 2 nci fıkra olarak eklenen hükümde suçun tekevvünü için öngörülen Devlet güvenliği ile ilgili suç Ceza Kanunumuzda yoktur, bunun yokluğu suçun ispatı için ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin görevsizliğinin yeterli delili olmaktadır.

A. c) T.C. Anayasasının 136 nci maddesine 3 üncü fıkra olarak eklenen hükümle Anayasamızın 138 inci maddesinde ayrı ilkelere bağlanmış bulunan askeri yargı ile sivil yargının birleştirilmesiyle olağanüstü bir yargı mercii kurulması sağlanmak istenilmiştir.

Nitelikleri ek 2 nci fıkroda tanımlanılmak istenilmiş olan suç türlerinin diğer bütün suç türlerini de yargılamak durumunda olan mahkemelerde görülmesi, bir suçun işlenişi ile cezanın verilmesi arasında zaman yönünden bir ilişki kurulması ve cezanın mutlak ve muhakkak olduğu konusunda toplumda zaman ölçüsünün silinmeyeceği bir kanı yaratılması gereklidir denilebilir ve buna ek olarak da, bu suç türlerini yargılayacak olan mahkemelerin ihtisaslaşması zorunludur görüşü ileri sürülebilir. Bu her iki görüş de kabule şayan görülür. Ancak, bu gerekçeler hiçbir zaman, Anayasa'mızın 32 nci maddesinde belirtilen: "bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz." şeklinde yer alan ve aslı, "Hiç kimse tabii hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz." kesin kuralı, Anayasa'mızın ve klasik Anayasa Hukukunun Temel Haklar Bölümünde yer almıştır. Özellikle Anayasa'mızın 136 ncı maddesine eklenen 3 üncü fıkra ile bağımsız mahkeme özelliğini taşıyamayacak olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri, bu yanı sıra da, tabii hâkim, veya mahkeme olmaktan uzaklaşmakta, görevi kendisinden bir önceki fıkroda belli olmadan ve askerî hâkimlerimizin de karıştırılmasıyla yeni bir yargılama mercii yaratılmaktadır.

Kurulması öngörülen mahkemede, Askerî Ceza Kanunu ile ilişkili suç veya kişilerin yargılanabileceği düşünülerek bu karma bünyeye ihtiyaç olduğu kanısına varmaya da olanak

Esas sayısı:1973/19

Karar sayısı:1975/87

yoktur. Şöyle ki: Askerî Ceza Kanununun ve İç Hizmet Talimatına göre bu tür suç ve suçluların sivillerle ilişkili olsa da Askerî Mahkemelerde görülmesi zorunludur.

Diğer yandan, Sıkıyönetim Mahkemelerinin yetkileri de, özellikle sıkıyönetimin var olduğu veya ilân edileceği yerlerde var olmağa devam edecektir.

Anayasa'mızın 136 ncı maddesine 2 nci fıkra olarak eklenen fıkrada yazılı şarta bağlı suçların işlendiği yerlerde, Devlet Güvenlik Mahkemeleri birinci ek fıkra hükmüne göre, görev göremeyeceklerdir.

136 ncı maddeye 2 nci fıkra ile eklenen hükümlerle tanımlanması yapılmamış olan suçları yargılayacak olan mahkemeden ihtisası içinde süratle bir karar alınmak isteniyorsa, normal görevli mahkemeden, bu tür suçların yargılanmasında suçüstü kanunu hükümlerinin uygulanacağı biçiminde konulacak bir hükümlerle aynı sonucun alınması olanağı açıktır. Bir diğer olasılık ise, işlenen suçların fazla oluşu nedeniyle, zaten işleri yüklü olan mahkemelerin hüküm tesisinde uzun zamana gereksineceği gerekçesi olabilir. Bu durumu karşılayabilmek için ise, en uygun yol bağımsız ihtisas mahkemelerinin kuruluşu ve yargılama usullerinin suçüstü yargılamaya tabi olacağına belirtilmesi olacaktır.

Bütün bu Anayasal olanaklar bir yana itilerek, hâkim teminatını (birinci sınıf hâkimler için) bir yana bırakan ve Anayasa'mızın 134 üncü maddesinde öngörülen atanmalarına ilişkin hükümleri ortadan kaldıran, Anayasa'mızın 144 üncü maddesinin Yüksek Hâkimler Kuruluna vermiş olduğu denetim konusundaki yetkinin uygulanamayacağı bir durum yaratan mahkemenin kuruluş nedenini anlamağa olanak bulunmamaktadır.

A. c) Devlet Güvenlik Mahkemeleri üyelerinin tayinine ilişkin 3 üncü ve 4 üncü fıkra, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kuruluşunun Anayasamızda değişiklik yapmak yoluyla gerçekleştirilmesinin nedenini ortaya koyacak niteliktedir.

Özellikle 3 üncü fıkra ile, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin üyelerinin tayini icra organına bırakılmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemesine başkanın atanma yetkisi dahi normal usullere bırakılmamıştır.

Yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin ayrılığına dayandırılmadıkça demokrasiden bahsedilmesine olanak görülmediğinin başladığı dönem 14 üncü asır İngilteresi ve özellikle 18 inci asır Fransasıdır. Bugün olağanüstü yetkilerle donatılacağı öngörülen Devlet Güvenlik Mahkemelerinin başkan ve üyelerinin yürütme organı tarafından, yani Devleti değişken olması gereken bir kuruluşu tarafından atanması, yürütme organının özellikle siyasî girişimleri atayacağı yargıçlarla önleyip, istediği kanala sokabilmesine olanak hazırlamak gibi bir tehlikeyi taşımaktadır.

Anayasamızın temel hak ve hürriyetler arasında öngördüğü hakların kullanılmasında, bağımsız mahkemelere yukarıda değinilen suçüstü yargılama usulleri içinde çalışan ihtisas mahkemelerine gidilmeyiş nedeni, yargının bağımsızlığını ortadan kaldırmağa kastedilişidir.

Bağımsız Türk yargıçlarının, vicdan kanılarına göre verebilecekleri hükmün zaman içerisinde yürütme organını tatmin etmemesi olanağını karşılamak üzere, görev süreleri üç yılla sınırlanmış ve tutum ve kararları vicdan kanılarına göre biçimlenecek olanları, elemek yetkisi de yürütme organına tanınmıştır.

Esas sayısı:1973/19

Karar sayısı:1975/87

Yürütme organı tarafından atanacak olan hâkimlere, Yüksek Hâkimler Kurulu kararı ile, kadro kaldırılması veya mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesine olanak bırakılmamıştır. Hâkimlerin denetimi hakkındaki 144 ncü madde hükmünün bu değişiklik sonucu uygulanamayacağı da anlaşılmaktadır. Tayinleri (aday gösterilmeleri) yürütme organının elinde bulunan hakimler hakkında, Yüksek Hâkimler Kurulunun vereceği kararlar da fiilen ve hukuken herhangi bir değer taşımayacaktır.

Anayasamızın 136 ncı maddesine eklenen 5 inci fıkra şudur: "Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtay da yalnız mahkemelerin kararlarını incelemek üzere kurulacak daire veya daireler, genel kurul ise, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kuruludur."

İlk önce belirtilmesi gerekli nokta, fıkrada görülen (veya) anlam eksikliğidir. "Fıkrada yalnız mahkemelerin kararlarını incelemek üzere kurulacak daire veya daireler" deyiminden bir anlam çıkarmağa olanak yoktur. 9/2/1973 günü Millet Meclisine sunulmuş olan teklifte "yalnız bu mahkemelerin" deyimini bulunmaktaydı, 15/2/1973 günü Anayasa Komisyonu tarafından Başkanlığa sunulan teklifte ise, (bu) kelimesi çıkartılmış ve Millet Meclisinde Anayasa ya aykırı olarak yapılan ikinci görüşmesinde yukarıda yazılı olan metin oylanmıştır. (Millet Meclisi tutanak Dergisi, 58 nci Birleşim, 15/2/1973, sayfa 639). Bu yazılış biçiminde Yargıtay da kurulacak dairelerin hangi mahkeme kararlarını inceleyeceği anlaşılamamaktadır.

Gerçekten III üncü bölümde tartışılacağı üzere değiştirge önergesi ayrı bir metin, komisyonun teklifi ayrı bir metin, birleşimde oturum başkanının sözlü teklifi ayrı bir metindir.

C. Senatosuna intikal eden metinde ve 20 Mart 1973 günlü ve 14482 sayılı Resmî Gazete de ayrı ayrı anlamlar çıkmaktadır. 20 Mart 1973 günlü Resmî Gazete'deki metinde "... bu mahkemelerin" deyimini yer almıştır. Ancak yukarıda belirtildiği üzere, (Tutanak Dergisi 54 üncü Birleşim, sayfa 353) oylanılan metinde (bu) kelimesi yoktur.

Diğer yandan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kararlarını incelemek üzere Anayasa hükmüyle ayrı bir temyiz mercii kurulması ve genel kurulunun saptanması Anayasamızın genel ilkeleriyle ve 139 uncu maddesiyle bağdaşmamaktadır.

Genel olarak, Anayasamızın 136 incı maddesine eklenen fıkralarla, Anayasamız çelişik ilkelerin ve hükümlerin yer aldığı bir belge haline getirilmiştir. Bir yandan Anayasamızın 2 inci maddesinde Devletimizin hukuk devleti olduğu belirtilmiş, 7 nci ve 132 nci maddesinde yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı, 133 üncü maddesinde hâkim teminatı hükmü yer almış, kuvvetler (erkler) ayrılığı ilkesi belirlenmiş, 32 nci maddesinde kanunî yargı yolu saptanmış; diğer taraftan ise, Anayasamızın 36 ncı maddesine eklenen yeni fıkralarla, kuvvetler ayrılığı ilkesine tamamen aykırı olarak, mahkemelere, hâkim atanması yetkisi yürütme gücüne tanınmış; görev süreleri kısıtlanmış, teminatları kaldırılmış bir durum ortaya çıkarılmıştır.

Anayasamızın genel ilkeleri ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmasına olanak bulunmayan hükümlerin iptali zorunludur.

1699 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle Anayasamızın 138 inci maddesinin 4 üncü fıkrası şu biçimi almıştır: "Askerî Mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır. Ancak, savaş halinde bu şart aranmaz." Yapılan değişiklik, savaş halinde bu şart aranmaz" dır. Gereğesi güç anlaşılır bu değişiklik, hukuk devleti ilkeleriyle uzlaşacak

Esas sayısı:1973/19

Karar sayısı:1975/87

nitelikte değildir. Savaş sırasında dahi Türkiye Cumhuriyetinin adalet dağıtımında Askerî Ceza Kanunumuz hükümlerine uyulması bu yönden hâkimlik niteliğini taşıyanların çoğunlukta olması zorunludur.

Diğer yandan, savaş halinde, görevli askerî hâkimlerimize ek olarak, sivil hukukçularımızın da yedek subaylık görevine çağırılmaları zorunlu olduğundan, savaş sırasında askerî hâkim ihtiyacının karşılanma olanağı fazlasıyla var sayılmalıdır.

Anayasa'mızın 132 nci maddesinden itibaren getirilen yargı ve yargılama ilkeleriyle bağdaşmayan bu değişikliğin iptali uygun olacaktır.

1699 sayılı Kanunla, Anayasa'mıza geçici 21 inci madde olarak eklenen hüküm; "sıkıyönetimin kaldırıldığı tarihte sıkıyönetim mahkemelerinde görülmekte bulunan davalar sonuçlandırılıncaya kadar bu mahkemelerin görev ve yetkileri devam eder. Kamu davası açılmamış dosyalar ile duruşmanın tatiline karar verilmiş davalar durumlarına, niteliklerine ve kanun hükümlerine göre görevli ve yetkili mercilere verilir."

Getirilmiş olan bu yeni ek (geçici) madde ile, Anayasamızda yer alan ilkelere ve hükümlere aykırı bir hüküm konulmuş olmaktadır. Gerçekte 1402 sayılı Kanunun 23 üncü maddesinin iptali konusundaki kararıyla Anayasa Mahkememiz bu durumu saptamıştır. Uygulamada, sıkıyönetimin kalkmasından sonra Anayasa'mızın 32 nci maddesine de aykırı düşecek ikili ayrı adalet dağıtımının nedeni olabilecek bu hükmün iptali zorunlu sayılmalıdır.

III. 20 Mart 1973 günlü Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa değişikliğinin Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundaki görüşmeleri ve kabulü sırasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sına ve Millet Meclisi İçtüzüğüne ve Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğüne ters düşen durumlar:

A. a) Anayasa'mızın 155. maddesi: "Anayasa'nın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki teklifler ivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclislerin ayrı ayrı üye tamsayılarının üçte iki çoğunluğunun oyuyla mümkündür."

"Anayasa'nın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, 1 inci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir." koşullarını belirtmiştir.

Anayasa'mızın Anayasa değişikliği yapılabilmesi için öne sürdüğü koşullar bunlardır.

A. b) Millet Meclisinin 9 Şubat 1973 günlü oturumunda (54 ncü Birleşim), Anayasa'nın 136 ncı maddesine 2, 3, 4, 5, 6, 7 sayılı fıkraların eklenmesine ilişkin teklif ile, Anayasa'ya geçici 21 nci madde eklenmesine ilişkin teklif, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun oyu sağlanamadığı için reddedilmiştir. Reddedilen bu değişiklik teklifleri, Millet Meclisinin 15/2/1973 günlü 58 nci Birleşiminde, "Tasarı ve tekliflerin tümü üzerinde konuşulamaz. Ancak tadil teklifleri üzerinde görüşülebilir" ilkesine uyulduğu ileri sürülerek reddedilmiş bulunan bu iki değişiklik üzerinde "İkinci müzakerede tekrar değişiklik önergesi verilebileceği görüşüne dayandırılarak (Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dönem 3, Cilt 33, Toplantı 44, sayfa 622) ve bu arada Anayasa Komisyonundan 136 nci madde üzerinde yeni bir değişiklik önergesi, Başkanlıkça istenerek ve metin değişikliği de (üye yardımcısı yerine yedek üye konularak) yapılmak suretiyle (Tutanak Dergisi, sayfa 639) yeni bir değişiklik teklifi çıkarılmış, geçici 21

Esas sayısı:1973/19

Karar sayısı:1975/87

inci madde olarak teklif edilen metin üzerinde de bir değişiklik önergesi verdirilmek ve komisyonun da katılması yoluyla, (mahkeme) yerine (merci) deyimi konulmak suretiyle (15/2/1973 günlü Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 33, sayfa 642-643-644) oylanmış ve Millet Meclisince bu iki değişikliğin kabul edildiğine ilişkin karar alınarak, teklifler C. Senatosu Başkanlığına gönderilmiştir.

Bu durumyla C. Senatosuna giden teklifler, komisyonlarda görüşüldükten sonra Genel Kurulda iki kez tartışılıp, kanunlaşmış ve 20 Mart 1973 günlü Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

B. a) Anayasa'mızın 155 nci maddesi değişiklik teklifinin ivedilikle görüşülemeyeceği ilkesini koymuştur. Bu ilke tekliflerin her iki Mecliste de ayrı ayrı en az beş gün arayla iki kez görüşülüp oylanmasını zorunlu kılmıştır. Anayasa'mızın 136 ncı maddesine 5 fıkra ve Anayasa'mıza 21 nci geçici madde eklenmesine ilişkin teklifler Millet Meclisindeki birinci görüşme sırasında reddedilmiştir.

Birinci görüşmede reddedilen teklifler ikinci görüşme sırasında okutulmamıştır. (Millet Meclisi Tutanak Dergisi Cilt 33, sayfa, 623). Bu davranış, Millet Meclisi Başkanlığı'nın Anayasa ve İttüzük hükümlerine uygun bir davranışını oluşturmuştur. Başkanlık bu davranışıyla Anayasamızın, 136 ncı maddesine beş fıkra ve geçici 21 nci madde eklenmesine ilişkin teklifin Millet Meclisince reddedildiği için düşmüş olduğunu tescil etmiştir. Bu koşul altında ek değişiklik teklifinin verilip Millet Meclisinde görüşülebilmesi için Anayasanın 155 nci maddesinde aranan ön koşulun yerine getirilmesi ve TBMM üye tamsayısının üçte biri tarafından yazıyla teklif edilmesi zorunlu bulunmaktadır. Bu ön koşul yerine getirilmeden ve bir üyenin yeni değişiklik teklifi, Anayasa Komisyonunda görüşülmeden, Millet Meclisi Genel Kuruluna getirilmesi ve oylanması olanağı yoktur.

B. c) Anayasa değişiklik teklifi (Millet Meclisi Tutanak Dergisi Dönem 3, Cilt 33, Toplantı 4, Birleşim 52, 7/2/1973 .günlü görüşmeler sayfa, 147) ayrı gerekçelerle ve ayrı konularda verilmiş, bunlar komisyon tarafından birleştirilmemiş ve fakat daha sonra bir önergeyle birleştirilerek (7/2/1973 günlü 52 nci Birleşimde) Genel Kurula sunulmuştur. Gerçekte, Anayasa Komisyonunun, Anayasa değişiklikleri teklifleri adı altında toplamağa çaba gösterdiği, değişiklikler konu ve gerekçeleri yönüyle birbirinden ayrı ve aynı sunuş içerisinde birleştirilmelerine olanak olmayan konuları kapsamaktadır. Konular: Madde 1. Hâkim önüne çıkarılma süresi, Madde 2. Parti içi çalışmalar ve faaliyetlerinin Anayasa Mahkemesince denetlenmesi, Madde 3. Devlet Güvenlik Mahkemeleri, Madde 4. Askerî Mahkemelerde üyelerin çoğunluğu. Madde 5. Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalarda yargılama usulü, madde 6. Sıkıyönetim Mahkemelerinin görev ve yetkilerinin devamı, Madde 7. Siyasi Partilere Devlet Yardımı, olarak saptanabilir. Tekliflerin konulan Anayasamızın 30 uncu, 57 nci, 136 ncı, 138 inci, 148 inci maddelerine ilişkindir. Bu yönüyle tadil tekliflerinin birleştirilerek tümünün bir gerekçe ve komisyon raporu içinde yer almasına olanak yoktur. Sunuş kolaylığını sağlamak yönünden böyle bir yol tutulmuş olması Anayasa değişiklik tekliflerinin, tek tek ele alınmasına ve tümü ve fıkralar itibariyle ayrı ayrı ele alınarak oylanması zorunluğunu ortadan kaldırmaz.

Uygulamada, Anayasa Komisyonunun raporu, biri diğeriyle ilişkili olmayan konularda birleştirilerek Millet Meclisi Genel Kuruluna sunulmuştur.

Esas sayısı:1973/19
Karar sayısı:1975/87

Millet Meclisi Genel Kurulunda 8/2/1973 günlü 53 ncü Birleşiminde teklifin tümünün oylaması yapılmış ve yukarıda belirtildiği gibi, birbirinden ayrı ve bağımsız bölümlerin, ayrı ayrı tümünün yapılması zorunluğuna uyulmamıştır.

Millet Meclisi Genel Kurulunda, maddelerin oylamaları sırasında, Anayasanın 36 ncı maddesine 6 fıkra ekleyen teklif ile Anayasaya geçici 21 nci madde eklenmesine ilişkin teklif reddolunmuştur. Bu tekliflerin reddi gerçekte diğerlerinden ve birbirinden bağımsız iki teklifin tümünün reddi niteliğini taşımaktadır. Bu anlamda bu konuların Millet Meclisi içtüzüğü hükümlerine göre devre sonuna kadar tekrar görüşülme olanağı bulunmamaktaydı. İkinci kez 136 ncı maddeye eklenmek istenen fıkralarla Anayasaya geçici 21 madde eklenmesinin, değişiklik teklifleri olduğu gerekçesiyle, görüşülme konusu yapılması bu anlamda da içtüzük hükümlerine aykırı bir tasarrufu biçimlendirmektedir.

B. d) Diğer bir açıdan ise, Anayasa değişikliklerin, Millet Meclisinde birinci görüşmesi sonucunda reddedilen 136 ncı maddeye 6 fıkra ve Anayasaya geçici 21 nci madde eklenmesine ilişkin teklifler üzerinde görüşme açılmasına olanak bulunmamaktadır. Anayasamızın 155 nci maddesinin ikinci fıkrası: "Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir" kaydını taşımaktadır. Bu atıf bizi Millet Meclisi içtüzüğüne götürmektedir. İchtüzükte "ikinci görüşmede tasarı ve tekliflerin tümü üzerinde konuşulamaz. Ancak tadil teklifleri üzerinde görüşülebilir" hükmü karşısında, birinci görüşmede kabul edilen maddelerin değiştirge önergeleri üzerinde görüşülebileceği sonucu çıkmaktadır. Reddedilen 136 ncı maddeye 6 fıkra eklenmesi ve Anayasa geçici 21 nci madde eklenmesine ilişkin teklifler tümü içinde sayılsa dahi, maddeler itibariyle reddedilmiş bir metin üzerinde değiştirge önergesi vererek onu canlandırmağa ve su yüzüne çıkarmağa olanak yoktur. Değiştirge önergelerinin 1 nci görüşmede kabul edilen maddeler üzerinde verilebileceği Millet Meclisinde Anayasa değişikliği teklifi olarak ikinci okunması yapılmamış olan bir metin üzerinde görüşme yapılamayacağı da apaçıktır. Bu yönden de Anayasanın 136 ncı maddesine 6 fıkra ve geçici 21 nci madde eklenmesi, usule uygun olarak kanunlaşmamıştır.

B. e) Gerçekte, Millet Meclisininin 15/2/1973 günlü 58 inci Birleşiminde, Anayasanın 136 ncı maddesine 6 fıkra ve geçici 21 nci madde eklenmesinin, birinci görüşmede reddedilmiş olması nedeniyle görüşülemeyeceği ileri sürülmüş, bu önerge açık oylama yerine, işaret oylamayla kabul edilmemiştir.

B. f) Anayasanın 136 ncı maddesine 2, 3, 4, 5, 6, 7, nci fıkraların eklenmesi konusundaki teklifin, Anayasamızın 155 nci maddesi ve İchtüzük hükümlerine aykırı olarak, Millet Meclisinde 15/2/1973 gününde ikinci kez görüşülmesi sırasında (Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 58 nci Birleşim, sayfa 637-639) teklif okunmamış, bir milletvekili tarafından verilen önerge oylanmış ve komisyon Meclisin 2/3 oylarıyla kabul edilirse, maddeyi yemden düzenleyeceği belirtilmiştir. Bu arada açık oylama yapılmış, daha sonra, komisyonun teklifi ki, içerisindeki "üye yardımcısı" Başkan tarafından "yedek üye" ye çevrilmiş ve II nci bölümde belirtildiği üzere, "bu mahkemeler" yerine "mahkemeler" deyimi yer almıştır ve son oylamada ek fıkralar, II nci bölümde yazılı olduğu biçimde oylanmıştır. İki ayrı Mecliste oylanmış metinlerin ayrı oluşu ve Resmî Gazete'de neşredilene uygun olmayışı nedeniyle bir boşluk ortaya çıkmıştır.

III. A. a.

Esas sayısı:1973/19

Karar sayısı:1975/87

Cumhuriyet Senatosunda yukarıda belirtilen eksik ve gedikleri bulunan ve kanunlaşması olanağı bulunmayan teklifler görüşülmüş, bu iki teklifin Millet Meclisinde reddedilmiş bulunduğu ileri sürülerek görüşülmesinin Anayasa ve içtüzüğe uygun olmadığı belirtilmişse de, bu önerge de, işari oyla ve oyçokluğuyla reddedilmiştir.

III. A. b.

1699 sayılı Kanunun 3 ncü ve 6 ncı maddesinin, Anayasamızın aradığı şekil koşullarından da yoksun olarak kanunlaşmış bulunmaktadır.

SONUÇ VE İSTEK:

Giriş ve I nci ve II inci bölümde ayrıntılarıyla açıklandığı üzere:

a) Anayasamızın 30 ncu maddesinin 4 ncü fıkrasını değiştiren 1699 sayılı Kanunun 1 nci maddesinin;

b) Anayasa'mızın 136 ncı maddesine 2, 3, 4, 5, 6, 7 ek fıkralar getiren 1699 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinin;

c) Anayasa'mızın 138 nci maddesini değiştiren 1699 sayılı Kanunun 4 ncü maddesinin;

d) Anayasa'mıza geçici 21 nci maddeye eklenen 1699 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinin;

İPTALİ, T. C. Anayasa'sının genel ilkelerine dayalı niteliğinin korunması, biri diğerine ters düşen hükümlerle karmaşık duruma gelmemesi ve Anayasa değişikliklerinin, Anayasa ile, yasa ve içtüzüklere uygun olarak yapılmasını sağlamak yönünden zorunlu görüldüğünden, iptal kararı verilmesini derin saygıyla talep ederiz. ""